

Ольга Бартків

Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності

У статті розкрито загальні засади педагогічної інноватики. Сутність і особливості педагогічної технології, інноваційної діяльності педагога. Розглянуто аспекти готовності педагога до інноваційної діяльності з урахуванням сучасних пріоритетів освіти.

Ключові слова: інноваційність, інноваційна діяльність педагога, інноваційна компетентність педагога.

General principles of pedagogical innovatiki, essence and features of pedagogical technology, innovative activity of teacher, are exposed in the article. The aspects of readiness of teacher are considered to innovative activity taking into account modern priorities of education.

Key words: innovation, innovative activity of a teacher, an innovative competence of a teacher.

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Педагогічні інновації, як і будь які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними програмами виховання і навчання, співіснування різних педагогічних концепцій. Вони потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства. Гострими є проблеми адаптації нововведення до нових умов. Часто вони спричинені намаганнями пристосувати до конкретних умов педагогічні технології, елементи зміст навчання й виховання, які виявили свою ефективність в інших галузях, або концепції, розроблені в зовсім інших історичних умовах.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і

рефлексії.

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані і з низькою інноваційною компетентністю.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми. На сучасному рівні розвитку цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує людей, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання. А це в свою чергу формує соціальне замовлення на нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання «інноваційної людини». Сприятливість до нового, інноваційне мислення формується в людини у ранньому віці. Значною мірою вони залежать від творчої атмосфери у сім'ї, зорієнтованої на інноваційність діяльності дитячого садка, школи і педагогів, які безпосередньо працюють з дитиною. За сприятливих умов цей потенціал суттєво впливає на її подальше життя.

Професійна зорієнтованість на інноваційну діяльність зосереджується під час навчання у вузі. Цей період, коли майбутній педагог особливо чутливий до складних проблем освіти, складних педагогічних ситуацій, вважають сприятливими для розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій. Як свідчить аналіз, для багатьох педагогів-практиків характерний низький рівень сформованості інноваційної поведінки, готовності до інноваційної діяльності, що значною мірою є породженням традиційного вузівського навчання. Підготовка сучасного педагога, здатного впроваджувати ідеї особистісно-орієнтованої освіти, оригінально вирішувати актуальні навчально-виховні та соціокультурні проблеми, вимагає особливої організації його практичної та мислительної діяльності. Готовність до інноваційної діяльності обумовлюється організацією оптимального інноваційного середовища та спрямованістю педагогічної діяльності на інноваційність. При

підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності взаємодія викладача зі студентами має відповідати таким принципам:

- неперервність і цілісність розвитку особистості, гармонізація педагогічної діяльності, інтеграція всіх її аспектів;
- особистісна зорієнтованість;
- професійно-практична спрямованість;
- альтернативність, свобода вибору;
- усвідомленість професійно-особистісного розвитку під час педагогічної взаємодії;
- творче самовираження, співпраця та співтворчість.

Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій. Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. За структурою це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. Джерела готовності до інноваційної діяльності сягають проблематики особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога. В інноваційних освітніх перетвореннях особливо високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя. Він повинен спрямовувати навчально-виховний процес як особистість вихованця, вибудовувати свою професійну діяльність так щоб кожен учень мав необмежені можливості для самостійного і високоефективного розвитку. А це у принципово інших вимірах визначає проблематику і зміст професійної та особистісної підготовки педагога, актуалізує необхідність створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність, і відповідно на пошук нових підходів до підготовки майбутнього педагога.

Педагоги, яких за особливостями їх мислення і практичної діяльності ставляться до інноваційної проблематики як до альтернативи традиційній практиці. Основою такого ставлення є емоційна, інтуїтивна налаштованість на сприйняття нового тому, що воно нове, а не глибокі теоретичні знання особливостей інноваційної ідеї чи аналіз педагогічної практики, яка на цій ідеї базується. Педагогічна рефлексія у них не сформована.

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має такі

професійні й особистісні якості:

- усвідомлення смислу і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;
- осмислена, зріла педагогічна позиція;
- уміння по-новому формулювати освітні цілі з предмет, певної методики, досягти і оптимально переосмислювати їх під час навчання;
- здатність вибудувати цілісну освітню програму, яка врахувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- співвіднесення сучасної йому реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;
- здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей;
- уміння продуктивно, нестандартно організовувати навчання й виховання, тобто забезпечити творення дітьми своїх результатів і, використовуючи інноваційні технології, стимулювати їх розвиток;
- володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання, яке передбачає уміння на основі особистого досвіду і мотивів вихованців бути співтворцем мети їх діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом і помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;
- здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження вихованців;
- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;
- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Педагоги, які творчо ставляться до інноваційної діяльності, мають широкі й змістовні знання про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох із них є найважливішим орієнтиром діяльності. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності формується не сама по собі, не у віртуальних розмірковуваннях, а під час педагогічної практики, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі, сягаючи завдяки цьому значно вищого рівня. Це означає, що кожен попередній рівень такої готовності є передумовою формування нових.

У педагогічній практиці інноваційні старання педагога можуть бути обумовлені різними мотивами (підвищення ефективності навчально-виховного процесу; намагання привернути до себе увагу, здобути визнання), справжню суть яких з'ясувати буває нелегко, оскільки з часом вони можуть

змінюватися. Знання мотивів інноваційної діяльності педагогів є важливим компонентом управління педагогічними інноваціями. Особистісну значущість конкретних мотивів досліджують на підставі аналізу сформульованих педагогом цілей власної інноваційної діяльності, його дій щодо реалізації цих цілей, а також аналізу змін у його мотиваційній сфері, само оцінок, ставлення до своєї професійної діяльності. Мотиваційна готовність, сприятливість до педагогічних нововведень є важливою якістю вчителя, оскільки лише адекватна цілям інноваційної діяльності мотивація забезпечує ефективну діяльність і саморозкриття особистості педагога. Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів. Тому використання інноваційних технологій багато хто з педагогів вважає єдиним важливим мотивом особистісного і професійного самоствердження.

Рівень поінформованості педагога про інноваційні технології визначають за обсягом його знань, які необхідною умовою аналізу і вибору оптимальних способів розв'язання професійних проблем відповідно до бачення педагогом проблематики педагогічної інноватики, особистісних потреб та інтересів. Розвитку пізнавальної та професійної діяльності, творчого самовираження майбутніх педагогів сприяють спеціальні завдання, що спонукають до багатоваріантного розв'язання. Дуже важливу роль відіграє творча обстановка у процесі навчання, утвердження якої можливе за таких умов:

- відсутність внутрішніх перепон творчим виявам. Для налаштованості студентів до творчого пошуку необхідно допомогти їм у набутті впевненості у стосунках з однокурсниками, викладачами;
- організація активної роботи підсвідомості. Навіть коли проблема не перебуває у центрі уваги, підсвідомість людини може непомітно працювати над нею. Деякі ідеї можуть на мить виринути на поверхню, тому важливо своєчасно зафіксувати їх, щоб пізніше прояснити. Впорядкувати і використати;
- утримування від оцінювання. Це сприяє розширенню потоку ідей, зосередженню над осмисленням проблеми;
- використання метафор і аналогій, відшукування нових асоціацій та зв'язків. Можливості творчого пошуку зростають за рахунок незвичайних зіставлень, порівнянь. Під час вузівського навчання робота з метафорами не тільки спонукає до образного мислення, а й стимулює спонтанне створення образів, цілеспрямоване їх осмислення;
- розвиток уяви, фантазії з відповідним контролювання їх. Після творення обстановки внутрішньої свободи, періоду «дозрівання ідей» усі пропозиції обговорюються і критично переглядаються;

– розвиток сприйнятливості, підвищення чутливості, широти й насиченості сприйняття світу, що є основою розвитку професійної сенситивності (чутливості);

– допомога тим, хто навчається, знаходження сенсу у творчій діяльності.

Навчальний процес, який здійснюється за таких умов, передбачає вільне спілкування, обмін думками, ідеями, а найголовніше – особистісну включеність майбутніх педагогів у творчість. Найефективнішими моделями навчання вважають організацію творчого пошуку на основі систематичного вирішення проблем, дискусій та дидактичної гри.

Інноваційною діяльністю займаються багато педагогів, яких можна умовно поділити на три групи:

– педагоги-винахідники, які приходять до нового в результаті власних пошуків;

– педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату;

– педагоги-майстри – які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Інноваційна педагогічна діяльність – це творча діяльність. Оскільки це педагогічна діяльність (учні і вчитель – суб'єкти), то це співтворчість. Провідним методом інноваційної діяльності педагога є педагогічний експеримент – метод, який передбачає вивчення ефективності нових форм і методів педагогічної діяльності. Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, велике значення має вивчення передового педагогічного досвіду, особливо такого його виду, як новаторський. Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний (або особистісно-зорієнтований) підхід (спрямований на розвиток особистості), гуманістична природа, творчий, дослідно-експериментальний характер, стійка мотивованість на пошук нового в організації педагогічного процесу. Отже, інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем. Її результати – структурні та змістовні зміни в роботі закладу, освітньої системи, а також створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усієї освітньої системи. Упровадження нової ідеї, проекту або технології часто наштовхується на різні перешкоди або бар'єри. Вони можуть бути зовнішніми і внутрішніми.

Зовнішні:

– соціальні (несумісність нового з цінностями, прийнятими в суспільстві);

- організаційні (протидія керівних органів втіленню нововведень);
- методичні (брак методичного забезпечення);
- матеріально-технічні (рівень заробітної плати, відсутність необхідної техніки).

Внутрішні бар'єри – особистісні, психологічні. Вони різні в різних організаціях, на різних етапах нововведення.

Готовність до інноваційної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – важливий компонент професійної готовності, передумова ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. У процесі підготовки (формування готовності) до практичної педагогічної діяльності майбутній педагог має набути:

- розвинену творчу уяву;
- стійку систему знань, що розкривають суть, структуру і види інноваційної педагогічної діяльності;
- уміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням інтелектуальних інструментів і механізмів самореалізації;
- психолого-педагогічні знання про освоєння і впровадження інноваційних процесів у систему освіти;
- спеціальні психолого-педагогічні методи, прийоми і засоби, використання яких дає змогу активно включатися в інноваційну педагогічну діяльність.

Необхідно взяти на озброєння те, що під час навчально-виховного процесу треба буде вміти реалізовувати:

- педагогічний гуманізм;
- емпатійне розуміння вихованців;
- співробітництво;
- діалогізм (здатність до діалогу з дитиною);
- особистісну позицію.

Вченими виділяються такі структурні компоненти готовності:

- мотиваційний (усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні проблем педагогічної освіти);
- когнітивний (сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій та умінь застосовувати їх у власній професійній діяльності);
- вольовий (здатність завершувати розпочату справу, долати труднощі, які виникають при застосуванні нововведень);
- креативний (здатність до оригінального розв'язання педагогічних завдань);

– рефлексивний (пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангеловські К. Учителя и инновации. – М., 1991.
2. Бондарева К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Наук. метод. посібник. – Суми, 2001.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – С. 247–295.
4. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12.
5. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики. – М., 1991.